

Poezja czułego serca na przykładzie sielanki Franciszka Karpińskiego *Laura i Filon*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Franciszek Karpiński, *Laura i Filon*, t. cz. I, Warszawa 2005, s. 44–51.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Wieczór poetycki 25 maja 1998 roku. Teatr Narodowy*, Warszawa 1999, s. 1–2.
- Źródło: *Oświeceni o literaturze. Wypowiedzi pisarzy polskich 1740-1800*, oprac. T. Kostkiewiczowa, Z. Goliński, Warszawa 1993, s. 213–214.

Poezja czułego serca na przykładzie sielanki Franciszka Karpińskiego *Laura i Filon*

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

„Mnie los dał serce tkliwe, poznanie ludzi i pióro w rękę, ażebym to pisał, co mi serce powiedziało...” – tak w przedmowie do jednego z tłumaczeń pisał o sobie Franciszek Karpiński, uznawany współcześnie za najwybitniejszego poetę polskiego sentymentalizmu. Tkliwe serce było jednym z wyznaczników człowieka czułego, wrażliwego na otaczający go świat, kochającego przyrodę, dążącego do budowania trwałych więzi międzyludzkich. Gatunkiem lirycznym zaś, który eksponował ten typ wrażliwości, stała się oświeceniowa sielanka.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym jest sielanka.
- Opisziesz motywy typowe dla oświeceniowej sielanki.
- Wskażesz cechy typowe dla sentymentalizmu w sielance Franciszka Karpińskiego *Laura i Filon*.

Przeczytaj

Ideał człowieka wrażliwego

Sentymentalizm to jeden z głównych – obok [klasycyzmu](#) – prądów umysłowych i literackich epoki oświecenia. Jego prekursorem był Jan Jakub Rousseau – autor powieści w listach *Julia, czyli Nowa Helioza* (1760), w której podkreślił rolę natury w życiu człowieka. Rousseau przeciwstawił naturę cywilizacji oraz uczucia rozumowi. Stworzył ideał człowieka wrażliwego (fr. *sensible*). Nazwa nurtu wywodzi się od tytułu powieści Laurence’a Sterne’a *Podróż sentymentalna przez Francję i Włochy* (1768).

Antoine Watteau, *Taniec wiejski*

Źródło: domena publiczna.

Sentymentalizm w Polsce

Dwór Czartoryskich w Puławach

Źródło: domena publiczna.

Puławy słynęły z pięknego ogrodu wykonanego w stylu angielskim – zrywającym ze sztucznością i barokowym przepychem, a wyróżniającym się naturalnością i swobodą. Miejsce umożliwiało więc kontemplowanie przyrody z dala od cywilizacyjnego zgiełku. Sprzyjało kreowaniu w literaturze człowieka

Twórczość sentymentalna rozwijała się również w Polsce, głównie za sprawą poezji Franciszka Karpińskiego oraz Franciszka Dionizego Książczaka. Byli oni twórcami tzw. [czulej sielanki](#), czyli gatunku literackiego realizującego założenia typowe dla sentymentalizmu. Nurt ten zyskał na popularności dzięki mecenasowi księżnej Izabeli Czartoryskiej, która w 1783 roku wraz ze swoim mężem Adamem przeniosła się z Warszawy do Puław i tam stworzyła ośrodek spotkań literatów oraz ludzi związanych z szeroko rozumianą sztuką.

sentymentalnego, który chętnie przebywał na łonie natury, a jednocześnie patrzył na świat przez pryzmat miłości, analizował własne przeżycia i łatwo się wzruszał.

Ogród w stylu angielskim w Puławach

Źródło: domena publiczna.

O autorze

Franciszek Karpiński (1741–1825) był autorem popularnych sianek pt.

Poeta urodził się w Hołoszkowie na Pokuciu, krainie sąsiadującej z Huculszczyzną. Pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej. Po ukończeniu kolegium jezuickiego w Stanisławowie rozpoczął studia w Akademii we Lwowie, które ukończył, uzyskując stopień doktora nauk wyzwolonych i filozofii, a także bakałarza teologii. Po studiach pracował jednak jako nauczyciel na dworach magnackich. W 1782 roku ukazał się traktat Franciszka Karpińskiego *O wymowie w prozie albo wierszu*, w którym poeta po raz pierwszy zdefiniował nowy typ sentymentalnej wrażliwości:

“ ***Oświeceni o literaturze.***

Wypowiedzi pisarzy polskich

1740-1800

W rzeczy, o której mówić masz, szukaj strony dotkliwej, czym serce słuchających poruszyć możesz. [...] Wejdz pierwej zawsze, ile możliwości, w serce twoje, radź go się i słuchaj; [...] niewyczerpane są zasoby, którymi człowiek wzruszony bywa; przecież między tysiącem dróg do serca ludzkiego, przez te dwie namiętności: smutek i radość, najprościej do niego przychodzimy.

Źródło: *Oświeceni o literaturze. Wypowiedzi pisarzy polskich 1740-1800*, oprac. T. Kostkiewiczowa, Z. Goliński, Warszawa 1993, s. 213–214.

Franciszek Karpiński

Źródło: domena publiczna.

W 1791 roku poeta przeniósł się do wsi dzierżawionej na skraju Puszczy Białowieskiej. W 1818 roku spełniło się jego marzenie – został właścicielem Chorowszczyzny, wioski w powiecie wołkowyskim. Tu blisko natury przebywał aż do śmierci.

Laura i Filon to jedna z najpopularniejszych polskich sielanek. Stała się inspiracją dla kultury ludowej (folklor) – do dziś śpiewa się ją w czterech wersjach melodycznych. Jedną z melodii ludowych została wykorzystana przez Fryderyka Chopina w *Fantazji na tematy polskie*. Współcześnie utwór ten wykonują między innymi Zespół Pieśni i Tańca Mazowsze oraz wokalistki jazzowe – Wanda Warska i Anna Maria Jopek.

Słownik

archaizm

(gr. *archaios* – dawny, *archē* – początek) wyraz przestarzały, konstrukcja składniowa lub związek frazeologiczny, który wyszedł z użycia

Arkadia

fikcyjna kraina traktowana przez poetów jako kraina wiecznej szczęśliwości, spokoju, ładu, sielskiego życia; od jej nazwy wywodzi się określenie „topos arkadyjski”; także nazwa historycznej krainy sytuowanej na Półwyspie Peloponeskim

idylla

(gr. *eidullion*) spokojne, sielankowe życie; także gatunek literacki obejmujący utwory poetyckie o tematyce pasterskiej

klasycyzm

(łac. *classicus* – należący do pierwszej, najlepszej klasy) postawa artystyczna wyrażająca się naśladowaniem pełnych proporcji i umiaru wzorów antycznych w sztuce; także nazwa prądu literackiego epoki oświecenia, wyróżnianego obok sentymentalizmu i rokoka

kolokwializm

wyraz lub wyrażenie niedbałe, charakterystyczne dla języka potocznego (potocyzm)

konwencjonalny

(łac. *conventio* – układ, zgoda, konwencja) odnoszący się do konwencji, czyli umownego sposobu prezentowania treści w literaturze i sztuce

provincjonalizm

wyraz, konstrukcja składniowa lub związek frazeologiczny, który jest charakterystyczny dla mieszkańców danej okolicy, nieużywany w języku ogólnonarodowym

rokoko

(franc. *rocaille* – ornament dekoracyjny naśladowujący kształt muszli) jeden ze stylów w sztuce zapoczątkowany w epoce baroku, akcentujący walory estetyczne, wyrafinowany gust i sensualizm (doznania zmysłowe); także termin odnoszący się do obyczajowości dworskiej epoki oświecenia

sielanka

utwór literacki przedstawiający wyidealizowany obraz życia mieszkańców wsi, często pasterzy, wiodących beztroskie życie na łonie pięknej i przyjaznej człowiekowi natury

tkliwy

czuły, serdeczny, będący wyrazem miłości, czułości

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Obejrzyj galerię interaktywną i zdefiniuj, czym jest konwencjonalna sielanka sentymentalna.

Polecenie 2

Wypisz cechy charakterystyczne dla sielanki. W tym celu stwórz mapę myśli.

Obraz po lewej: Kazimierz Pochwalski, *Sielanka*. Obraz po prawej: Pierre-Antoine Quillard, *Scena pastoralna*.

Źródło: domena publiczna.

Obraz po lewej: Pieter Lastman, *Scena pasterska*. Obraz po prawej: Witold Pruszkowski, *Sielanka*.

Źródło: domena publiczna.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wpisz do tabeli po 10 synonimów słów *sielski* oraz *sielanka*.

” Franciszek Karpiński

Laura I Filon

Laura

Już [miesiąc](#) zeszedł, psy się uśpiły
i coś tam klaszcze za borem.
Pewnie mię czeka mój Filon miły
pod umówionym jaworem.

Nie będę sobie warkocz [trefiła](#),
tylko włos związę splątany,
bo bym się bardziej jeszcze spóźniła,
a mój tam tęskni kochany.

Wezmę z koszykiem maliny moje
i tę [plecionkę różową](#);
maliny będziem jedli oboje,
wieniec mu włożę na głowę.

[...]

Oto już jawor... Nie masz miłego!
Widzę, że jestem zdradzona!
On z przywiązania żartuje mego –
Kocham [zmiennika](#) Filona.

Pewnie on teraz koło bogini
swej, czarnobrewki [Dorydy](#),
rozrywkę sobie okrutną czyni
kosztem mej hańby i biedy.

[...]

Tłukę o drzewo koszyk mój miły,
rwę wieniec, który-m splatała:
te z nich kawałki będą świadczyły,
żem z nim na wieki zerwała...

Kiedy w [chroście](#) Filon schroniony
wybiegł do Laury spłakanój,
już był o drzewo koszyk stłuczony,
wieniec różowy stargany.

Filon

O popędliwa!... o ja niebaczny!...
Lauro!... poczekaj... dwa słowa...
może występki mój nie tak znaczny,
może zbyt kara surowa.

Jam tu przed dobrą stanął godziną,
długo na ciebie klaskałem.
Gdyś nadchodziła, między chrością
naumyślnie się schowałem,

chcąc tajemnice twoje wybadać:
co o mnie będziesz mówiła.
a stąd szczęśliwość moją układać,
ale czekałem zbyt siła.

Pierwsze twe skargi o Dorys były.
Sądź o mnie, Lauro, inaczej:
Kogoż by wdzięki tamtej wabiły,
kto cię raz tylko obaczy?

[...]

Filon

Żal mi cię puścić, nie śmiem cię trzymać.
Kiedyż przyśpieszy czas drogi,
gdy z moją Laurą i słodko drzymać,
i bawić będę bez trwogi?

Laura

Miesiącu, już ja idę do domu!
Jeśliby kiedy z Dorydą
Filon tak trawił noc po kryjomu –
nie świeć, niech na nich dżdże idą!

Źródło: Franciszek Karpiński, *Laura i Filon*, t. cz. I, Warszawa 2005, s. 44–51.

Ćwiczenie 2

W trzech punktach określ, co jest tematem wiersza *Laura i Filon*.

Ćwiczenie 3

Za pomocą co najmniej 7 wyrazów określ nastrój wiersza.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Scharakteryzuj bohaterów sielanki Franciszka Karpińskiego. Zwróć uwagę na język, jakim się posługują.

Ćwiczenie 6

Udowodnij, że Laura i Filon są bohaterami sentymentalnymi. Zgromadź co najmniej cztery argumenty, które poprzysz cytataami z sielanki Franciszka Karpińskiego.

Ćwiczenie 7

Obejrzyj galerię i wybierz obraz François'a Bouchera, który twoim zdaniem może być ilustracją sielanki Franciszka Karpińskiego *Laura i Filon*. Sformułuj odpowiedź, w której uzasadnisz swój wybór.

François Boucher, *Scena pastoralna*, 1730–1760.

Źródło: domena publiczna.

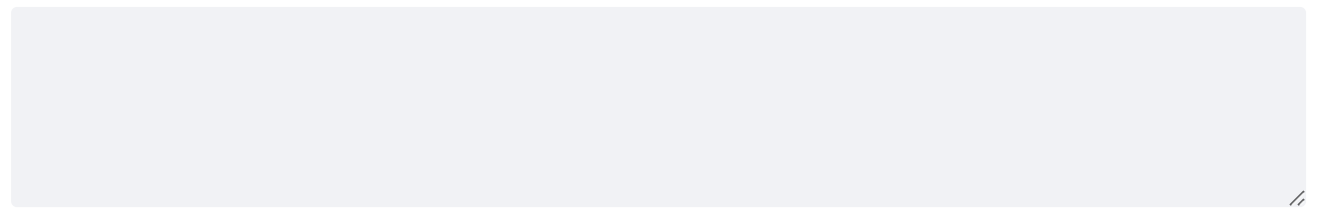
François Boucher, *Rozmarzona pasterka*, ok. 1763.

Źródło: domena publiczna.

François Boucher, *Krajobraz ze zbierającymi wiśnie*, 1768.

Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 8

Treść sielanki *Laura i Filon* zapisz w formie współczesnego dialogu młodych, zakochanych w sobie ludzi. Wypowiedź sformułuj językiem literackim. Nie używaj kolokwializmów.

Ćwiczenie 9

Wyjaśnij, jaką funkcję w sielance *Laura i Filon* pełni natura.

Tekst do zadań 9-11:

” Zbigniew Herbert

Wieczór poetycki 25 maja 1998 roku. Teatr Narodowy

Otóż Franciszek Karpiński był według mego głębokiego rozeznania poetą wielkim – proszę zapisać nieodzowne słowo.

Materiał jego słowa jest szelest spadającej o [zaranku](#) rosy
delikatna mowa strumienia
mowa deszczu padającego na gałęzie drzew
przeraźliwa mowa południa
zatrzymany dzwon [mezzogiorno](#)
gęsta materia zmierzchu
kiedy sosny na górach dają tajny znak wieczoru
i to przeraźliwe milczenie księżyca i słowika

Karpiński zna te głosy, jak nikt, posługuje się nimi surowo i wylewnie, sentymentalnie i z klasyczną powściągliwością zarazem, bowiem znamieniem mistrza jest boska równowaga, a my, naśladowcy, mówimy teraz mieszaniną powagi, żartu, wzniosłości i rzeczy powszechnych zbieranych na łąkach, polach i po lasach tej ziemi. Jest najbardziej wytworny, jak królowa grająca pasterkę w ogrodach Wersalu. Bowiem sprawą sztuki jest godzić wzniosłe z tym, co wulgarne, wielkie z tym, co małe.

Źródło: Zbigniew Herbert, *Wieczór poetycki 25 maja 1998 roku. Teatr Narodowy*, Warszawa 1999, s. 1–2.

Ćwiczenie 10

Ćwiczenie 11

Wyjaśnij, dlaczego Zbigniew Herbert docenia sentymentalną twórczość Franciszka Karpińskiego. Sformułuj co najmniej trzy argumenty.

Dla nauczyciela

Autor: Sabina Świłała

Temat: „Pewnie mię czeka mój Filon miły” – w kręgu sielanek Franciszka Karpińskiego

Adresat

III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich.

Uczeń:

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe.

2. Odbiór tekstów kultury.

Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego.

Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka.

Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

2) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;

3) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku;

3. Komunikacja językowa i kultura języka.

Uczeń:

2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt).

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe

2. Odbiór tekstów kultury.

Uczeń:

1) analizuje strukturę eseju: odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu.

Kształtowane kompetencje kluczowe

kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;

kompetencje cyfrowe;

kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne

Uczeń:

- rozpoznaje cechy sielanki;
- rozpoznaje motywy typowe dla sielanki oświeceniowej;
- tworzy uwspółcześnioną wersję fragmentów tekstu literackiego;
- rozpoznaje wyrażenia nacechowane emocjonalnie;
- formułuje argumenty potwierdzające tezę.

Strategie nauczania

konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania

metoda oglądowa;

pogadanka;

metoda ćwiczeń przedmiotowych;

praca z tekstem.

Formy pracy

praca indywidualna;

praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne

komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;

zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;

tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;

schematy z aktem komunikacji.

Przebieg zajęć

Faza wstępna

Przed zajęciami

Nauczyciel przygotowuje w wybranej aplikacji internetowej wirtualną tablicę, na której uczniowie za pomocą telefonów komórkowych z dostępem do internetu będą umieszczali swoje odpowiedzi. Takie aplikacje umożliwiają wygenerowanie adresu internetowego tablicy, który należy podać uczestnikom zajęć.

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy: *skdugnig*. Zadaniem uczniów jest odszyfrowanie słowa. Odszyfrowane słowo to zagadnienie, którym będą się zajmować podczas zajęć. Metoda polega na podmienieniu liter w szyfrowanym wyrazie.

GA - DE - RY - PO - LU - KI

Na przykład wyraz GRA po zaszyfrowaniu będzie brzmiał AYG. Litera G jest w sylabie GA, dlatego wpisujemy sąsiadującą literę z sylaby w wyrazie zaszyfrowanym, litera R jest w sylabie z Y, dlatego wpisujemy Y itd. Jeśli litery nie ma w sylabach GA - DE - RY - PO - LU - KI, pozostawiamy ją bez zmian.

2. Nauczyciel zapisuje na tablicy adres strony internetowej, która odsyła do aplikacji pozwalającej w szybki sposób uzyskać i zebrać w jednym miejscu informacje zwrotne. Prosi uczniów, aby wyciągnęli telefony komórkowe, weszli na stronę i wpisali swoje skojarzenia do słowa sielanka. Wpisywane przez młodzież skojarzenia wyświetlają się na tablicy multimedialnej. Następnie prowadzący rozmawia z uczniami o zasadności udzielonych odpowiedzi. Prosi o rozwinięcie myśli, jeśli podczas rozmowy nie padnie hasło sentymentalizmu, naprowadza uczniów.

3. Podanie tematu zajęć.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z tekstem dotyczącym sielanki sentymentalnej - jej rodowodu, twórców, cech gatunkowych, charakterystycznych motywów (multimedium bazowe).

Uzupełniają tabelę:

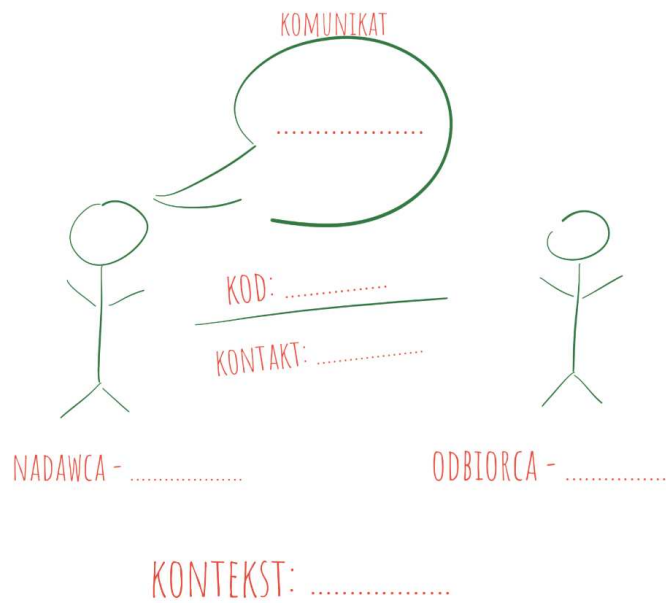
Sielanka	
inne nazwy gatunku	
rodowód	
twórcy sielanek	
cechy sielanki	
tytuły przykładowych sielanek	

2. Wybrani uczniowie odczytują tekst najsłynniejszej sielanki Franciszka Karpińskiego. (Nauczyciel może też zaproponować wysłuchanie nagrania, np. w wykonaniu Mazowsza lub Anny Marii Jopek). Następnie uczestnicy zajęć formułują argumenty potwierdzające, że *Laura i Filon* to sielanka.

3. Uczestnicy zajęć wykonują ćwiczenia 2, 3, 5, 6, 9, 10. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez uczniów oraz nauczyciela.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie zastanawiają się, jaką formę ma sielanka Karpińskiego (ćwiczenie 4), następnie nauczyciel rozdaje schematy i prosi, aby popatrzyli na rozmowę kochanków pod kątem aktu komunikacji i zapisali wnioski.

Praca domowa:

Teresa Kostkiewiczowa stwierdziła, że utwór *Laura i Filon* „stał się niejako emblematem” sentymentalizmu. Co pozwoliło badaczce na sformułowanie takiego wniosku?

Materiały pomocnicze:

M. Klimowicz, *Franciszek Karpiński*, W: tenże, *Oświecenie*, wyd. 5 zmienione i rozszerzone, Warszawa 1998, s. 377-408.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Multimedium bazowe można wykorzystać jako wprowadzenie do zajęć.